

De tweede foto kwam aan het licht tijdens een bestuursvergadering van onze historische vereniging bij Carin Vos-Bok. Carin kwam op een gegeven moment met een foto-album van oma Bok en daar stond deze foto in. Deze foto is genomen tijdens de Glasstadmars in mei 1962. Het is mogelijk dat deze groep de voorloper was van de latere wandelsportvereniging "Frissestein" uit Herwijnen. Voor de namen heb ik er Annelies Vroege-Blom bijgehaald maar samen konden wij er niet helemaal uitkomen. Maar met uw hulp moet dat toch lukken. Waar we de naam niet van hebben staat een vraagteken. Men loopt in drie rijen en we beginnen links op de foto vooraan:

Rij 1: Tette Drost, ?, ?, Gijs de Bruijn, Bert de Bruijn, Dittie van Leersum, Jenneke Meijering

Rij 2: Dikkie de Kuiper, Annelies Blom, Geert de Kock, Arie van Dusseldorp, Jenny v/d Meijden, Appie Bok.

Rij 3: Nel van Velzen, Anna Blom, ?, Tines Blom, Jaap de Kock, Nellie Blom, Greetje van Leersum, Willie Bok, Kaatje v/d Meer.

Tot zover deze "kiek van toen".

Veel plezier met het ontcijferen van de personen en reacties graag naar ondergetekende.

Jaap de Kock

Voorwoord.

Met Herwijnen blijkt helemaal niets mis. Dat was de kop van een artikel van Aad Nekeman in het Dagblad Rivierenland van 18 oktober 2002. Uit een onderzoek van het IOR (Intergemeentelijk Orgaan Rivierenland) bleek dat er niets mis is met ons dorp. Samen met onderzoeker J. de Zeeuw en een groep maatschappelijk actieve inwoners die mochten vertellen hoe het met de leefbaarheid in onze zogeheten kleine kern gesteld is. Gaandeweg werd de groep enthousiaster over hun dorp aan de rivier. Het verenigingsleven floreert, Nekeman schrijft, de nieuwe burgemeester Alberse bracht een bezoek aan de historische vereniging "Den Ouden Dijk" die een avond georganiseerd hadden op het fort Vuren, zaten er 350 mensen in de zaal, zegt dat wat over het verenigingsleven of niet.

Op de ledenavond van oktober vorig jaar, met als gastspreker de zoon (Hajo) van de toenmalige huisarts dokter Kruijff, was er in dorps huis "De Poort" geen stoel meer onbezet.

De ledenavond op 29 januari a.s, met als onderwerp "De Meidenkist" belooft weer een heel gezellige en leerzame avond te worden.

Nu staat of valt de leefbaarheid van een dorp gelukkig niet door een plaatselijke historische vereniging. Maar als een dorp een levendig verenigingsleven heeft, bevordert dat de sociale contacten en kan zo als in Herwijnen, door een goed management het dorps huis optimaal fungeren. Vorig jaar 20 november organiseerde de gemeenteraad en het college van Lingewaal een dialoogbijeenkomst, in dorps huis "De Poort, met de inwoners van Herwijnen met als thema "Hoe gaat het in Herwijnen". Natuurlijk was ook onze vereniging weer van de partij en wel in de vorm van ons koor onder leiding van Wim de Joode. Ze brachten die heel toepasselijke liederen voor Herwijnen: "Ons dorpje", "Het Gelders volkslied" en ter afsluiting van het muzikale intermezzo, het lied "Aan de Waal" ten gehore. Aan het einde van de avond bleek net als uit het onderzoek van het Intergemeentelijk Orgaan Rivierenland (IOR) dat er met Herwijnen op enkele puntjes na niets mis is. De inwoners van Herwijnen zijn geïnteresseerd in het verleden maar ook in het heden van hun dorp. Zonder heden geen verleden, zonder verleden geen heden.

Namens het bestuur van de Historisch vereniging "Den Ouden Dijk" wens ik u een goed 2003 toe.

Marinus van Maaren.

Inhoud.

	<u>Bladziide</u>
Voorwoord	1
Inhoud / Giften / Herwijnse vertellingen	2
Informatie bestuur	3
Dijkzigt / Dijkzicht en zijne bewoners – Deel 2	4
Het water altijd weer	19
Herinneringen aan de schooltijd	25
Een Joodse familie in Herwijnen	28
Kiek van Toen	31

Giften.

- Jenneke Overheul- Blom, enkele oude kranten.
- Oud Bijbeltje van Eelke van Zante-van Zee.
- Boek van Hajo Kruijff "De Schat van het Landje".
- Div. spulletjes in een sigarenkistje van mw. Van Boggelen-de Fockert.
- Div. gescande schetsen en een schilderij van dhr. A. van Horssen uit Larum.
- Een emaille bordje van de heer Van Wijgerden.

Herwijnse vertellingen.

Werkeloos.

De werkeloosheid in de jaren dertig van de vorige eeuw was één van de grootste zorgen van die tijd. Om die zorgen te verzachten werden er veel grappen over gemaakt. Eén daar van was: Er waren eens drie katten, die al enige tijd werk zochten en vonden. De ene kat vond werk bij de visafslag, de andere bij de melkfabriek en de derde kat vond werk bij een bierbrouwerij. Na een week van hard werken zagen de katten elkaar in de plaatselijke kroeg. De één vroeg aan de ander, hoe is het gegaan op de visafslag? Prima, elke dag een vers visje bij het brood, de andere kat zei, elke dag een vers glaasje melk bij het brood. De derde kat zei niets, tot dat de andere twee hem vroegen, en jij? Ik? Vroeg de derde kat, ik heb elke dag een verse kater.

Gijs van Elskes.

Informatie bestuur.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

- Voorzitter: de heer M. van Maaren
Achterweg 76, 4171 BD Herwijnen, tel. 0418 – 581594
e.mail adres: fam.van.maaren@hetnet.nl
- Secretaris: mevrouw M. Pelle-van Ooijen
Meidoornlaan 23, 4171 AN Herwijnen, tel. 0418 – 582527
e.mail adres: Apelle@hetnet.nl
- Penningmeester: de heer J.P. Kwakernaak
Kr. Akkers 21, 4171 BM Herwijnen, tel. 0418 – 581723
e.mail adres: jpkwakernaak@tiscali.nl
- Bestuurslid: mevrouw D. van Zee-van Arendonk
Gr. Reinaldweg 3, 4171 LC Herwijnen, tel. 0418 – 582246
e.mail adres: zeedonk@hetnet.nl
- Bestuurslid: de heer J. de Kock
Meikampgraaf 8, 4174 LB Hellouw, tel. 0418 – 581391
e.mail adres: fam.de.kock@hetnet.nl
- Bestuurslid: mevrouw C. Vos-Bok
Zandsteeg 12, 4171 BH Herwijnen, tel. 0418 – 582603
e.mail adres: Carin.enhermanvos@wolmail.nl
- Bestuurslid: de heer G. Bok
Achterweg 38, 4171 BC Herwijnen, tel. 0418 – 582037
e.mail adres: gijsbok@hotmail.com

Reductie verenigingsblad:

de heer M. van Maaren en
de heer J.P. Kwakernaak
mevrouw M. Pelle-van Ooijen
mevrouw C. Vos-Bok

Druwerk verenigingsblad:

Verbreiding verenigingsblad:

De contributie bedraagt € 10,- per jaar inclusief verenigingsblad
voor buitenleden € 12,50).

Rekening: Rabobank Waalstroom te Waardenburg, rekeningnummer
07.12.314 ten name van historische vereniging "Den Ouden Dijk".

Dijkzigt / Dijkzicht en zijn bewoners.

Deel 2.

Zoals in de oktober uitgave van de historische vereniging "Den Ouden Dijk" reeds werd vermeld had Gijs, tijdens zijn leven, zijn ouders voortdurend voor zoveel het hem mogelijk was geldelijk ondersteund. Hij beschouwde dat als zijn kinderplicht en welke hoge opvattingen hij dienaangaande had, blijkt uit een brief uit Batavia aan zijn broer Jan te Buitenzorg van 10 April 1835. Hij schrijft daarin dat zij beiden zo mogelijk altijd goed en gunstige berichten naar huis moeten zenden.

"Gij zult uit den brief (van hunne ouders) duidelijk bespeuren dat wij het grootste geluk van onze ouders uitmaken en wij hun enigste hoop en steun zijn. Waarom dit hun geluk te verbitteren door hun ongerust te maken over ons lot? Dit zou verkeerd zijn. Integendeel het is onzen plicht al het onaangename wat er voor ons in is, om zulks opofferingen te doen, te verbergen en altijd te beweren dat de vervulling van onze plichten ten aanzien onzer ouders waartoe wij alleen hier zijn, ons gaarne alles doet getroosten. Gij weet, Jan, hoe ik naar huis schreef; het was er ver, zeer ver af, dat ik mij zoo gelukkig voelde als ik voorgaf, maar waartoe zou de waarheid geleid hebben; immers tot niets anders dan U allen thuis ongelukkig te hebben gemaakt! Zou ik, ware het alleen voor mij zelve geweest, weder alles zoo spoedig hebben verlaten en weder naar Indië zijn teruggekeerd daar ik de beste gelegenheid had in Holland voordelig te worden geplaatst? Waarlijk ik had daar gebleven. Maar wie zou dan voor mijne ouders hebben gezorgd? Wat zouden Jaantje, Hanneke, Catharinus en Benjamin geworden zijn, die van alles door ons kunnen worden verzorgd? Binnen enige maanden ben ik in staat mijn ouders krachtdadig te ondersteunen en hun in staat te stellen datgene aan Oom van den Bosch terug te geven wat voor vaders borgtocht en Uwe uitrusting gevorderd is. Welk een geluk zal ik daardoor thuis niet verschaffen en welk ene zelfvoldoening is dit niet voor mijzelve, waarlijk wel enig gemis waardig. Gij kunt dit geluk nu nog wel niet smaken maar binnen een paar jaren komt de beurt aan U."

Na zijn overlijden bleek dat Gijs en echtgenote gedurende den korten tijd dat zij getrouwd waren geweest, op groten voet hadden geleefd en veel geld hadden verteerd. Voor hun vertrek naar Holland hadden zij bij testament elkander alles vermaakt onder bepaling dat ingeval bij overlijden

van den eerst stervende, kind of kinderen aanwezig waren, hieraan alsdan bij meerderjarigheid zou moeten worden uitgekeerd de legitieme portie aan het kind uit de nalatenschap van den eerst stervende toekomende. Toen nu de Heer Rudolph, die inmiddels naar Indië teruggekeerd was, met de boedelscheiding begon, bleek op welk kostbaren voet het jonge huishouden had geleefd. In een brief aan Jan (24 Dec. 1836) schrijft Rudolph:

"Van Februari, tot Oktober, zo aan kapitaal, rente, traktement en commissie f 13.000,-- zou hebben verbruikt, ongeacht dat mijn huishouden van Maart tot Oktober ook nog f 1.000,-- 's maands heeft gekost. Hoe dit nu mogelijk is begrijp ik niet en ofschoon reeds veel onderzoek gedaan hebbende of ook nog kapitalen in leven zijn gegeven zonder daarvoor bewijzen te ontvangen, zo is het mij niet gelukt daarin te slagen".

Langdurige moeilijkheden nu rezen over de vraag wie de erfgenamen waren van Gijs en echtgenote en of onze Grootouders al dan niet aanspraak hadden op een deel der legitieme portie van het kind. De kwestie gaf aanleiding tot veel wrijving tussen de familie Hasselman en Rudolph, doch bleek ten slotte van weinig praktisch belang daar de nalatenschap van geringe waarde was en de lijfgoederen, enz. van Oom Gijs ten slotte na veel twistgeschrijf aan ons Grootouders werden toegewezen.

Het huwelijk van Oom Gijs schijnt niet gelukkig geweest te zijn. Althans de heer Beyerman te Waardenburg schreef aan Jan (febr. 1837) over Gijs:

"Zijn huwelijk is voor hem geen bron van geluk geweest en ik zou mij zeer bedriegen wanneer het ooit voor U of Catharinus een voorbeeld ter navolging werd."

Kort nadat hij ziek was geworden had Gijs zich verplicht gezien aan zijne ouders te schrijven dat hij de toegezegde f 6.000,-- niet kon zenden. Inmiddels was Dijkzigt in naam aan zijn vader, Dirk Hasselman, overgegaan en deze moest nu wel aan zijn zwager (V/d Bosch) schrijven om den eersten termijn van betaling (f 4.000,--) welk bedrag dan ook daadlijk werd toegezonden. Toen Dirk Hasselman echter om den tweeden termijn (f 3.000,--) vroeg, maakte V/d Bosch bezwaar, zei dat dit niet de aanspraak met onze grootmoeder was geweest, dat hij bedoeld had dat voor den tweeden termijn ene hypotheek zou worden genomen enz. Hierop volgde ene onaangename gedachtewisseling tussen V/d Bosch en zijn

zwager Dirk Hasselman. V/d Bosch verdacht deze van schraapzucht en beweerde dat hij gedurende de jaren van zijn ontvangerschap minstens f 1.600,- à f 2.000,- 's jaars gemaakt had en dus geld moest hebben overgespaard, Dirks echtgenoot, zuster van V/d Bosch, die dit alles meedeelt aan haar zoon Catharinus schrijft verder (9 juni 1837):

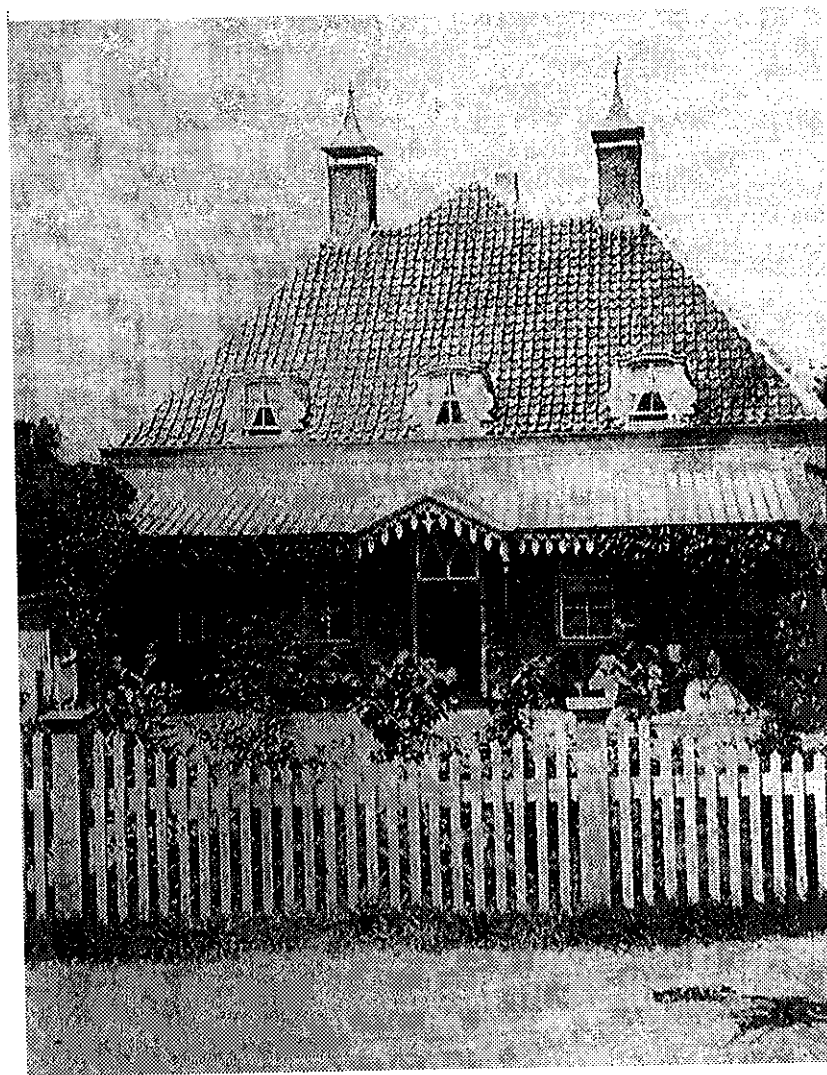
"Hij (v.d.B) beschouwt alles als schraapzucht en onzuivere munt; wie ons in zulk hatelijk vooroordeel gebracht heeft wil ik niet onderzoeken. Hij heeft een groot kapitaal geërfd van vijfmaal honderdduizend gulden en heeft dierhalve geen redenen om zoo nauw op zijne penningen te zien, zijne handelwijze spruit gewis voort uit vooroordeel tegen Uw vader waar ik waarlijk veel mede te doen heb. Gij ziet hoe weinig men rekenen kan op hulp van familie. Ik beken dat ik altijd op mijn broeder gerekend heb en nu ziet Gij wat het geval is, hoe gaarne zou ik hem alles teruggeven wat ik van hem genoten heb."

Dirk Hasselman deed volledige opening van zaken (door tussenkomst van Deyerman en Benjamin V/d Bosch, die de handelwijze van zijn broeder "hooglijk afkeurde") en toonde aan dat hij hoogstens f 800,- 's jaars had gemaakt en genoodzaakt was geweest zich ter wille zijner kinderen in schulden te steken. Hierover schrijvende aan zijn zoon Jan verklaarde Dirk dat de tegenspoed ondervonden met Gijs niet zijne schuld was en dat hij den koop van Dijkzigt nimmer had aangeraden maar altijd afgekeurd.

"Wel wetende dat hetzelfde niet dan voor ene de helft te dure prijs te verkrijgen was. Ik verdien alzo in dezen geen het minste verwijt en wil mij daarom bij elke gelegenheid verdedigen: Uw oom is wel minister maar geenszins de bestuurder van mijn lot. Het goede dat hij aan ons en U beiden gedaan heeft zal ik steeds erkennen maar gene misrekeningen voor weldaden aannemen".

V/d Bosch schijnt zich voorshands bij de zaak neergelegd en zelfs niet nader aangedrongen te hebben op overschrijving van Dijkzigt op zijn naam, hetgeen echter later toch geschiedde. In juni 1836 kwam hij zijne zuster en zwager te Herwijnen bezoeken en bleef twee dagen in het ouderlijk huis

"Hij bevond zich zeer wel " schrijft mw. D. Hasselman "en zag er vrij goed uit maar hij is zeer stil geworden en leeft zeer godsdienstig. Zij hebben met ons op den ouden wiel gevaren en roeide zelfs den boot waarin Uwe tante San Mieke, Uw zuster Jaantje, Hanneke en ik en Zijne Excellentie in zaten.

Dijkzigt: dat geheel veranderd is beviel hem bijzonder goed en het was hem en ons een groot genoegen hier weder als in ons vorig eigendom bij elkander te mogen wezen". Verder schrijft zij dat haar man Dijkzigt zoo lief vond en hij er in plaats van Dijkzigt "het paradijs" op wilde laten zetten en schrijft verder over haar broer: "met verwondering zou hij de eenvoudigheid van Uw oom gezien hebben toen hij bij ons was. O hoe schoon hoe groot blonk zijne eenvoudigheid boven alle Zijne eretekens en ordelinten."

Het kruis voor krijgsverrichtingen met zes gespen.

V/d Bosch, op wiens naam Dijkzigt ten slotte toch werd overgeschreven, liet zich veel aan Dijkzigt gelegen liggen. **"Uw oom laat het noch al meer verfraaien"** schrijft zijne zuster aan haar zoon Jan (april 1837), **"dezen zomer wil hij ons weer komen bezoeken, ik hoop dat het waar zal wezen want hij is toch steeds mijn toevlucht"**. Ook later schijnt de verhouding goed gebleven te zijn. In den winter van 1837 verzorgde mevrouw Hasselman de gehele provisie appelen en peren voor de familie V/d Bosch **"en hebben wij dan ook met nieuwjaar een lekkere kabeljauw present gehad"**. **"De Minister"** schrijft zij hierbij **"is deze winter ook zeer welvarende daar ik zeer blij om ben"**. Ook met haar andere broeder Benjamin (grootvader van Jan van den Bosch - Hooge Vuursche) bleef de familie op Dijkzigt op goeden voet; hij was daar een

getrouw bezoeker en logeerde er soms maanden achtereen. Hij moet ene zeer lastige en onaangename vrouw gehad hebben die zich veelal afzonderde maar in gezelschap onverdraaglijk was. **"Zijne vrouw"** schrijft mevrouw Hasselman (in 1843) **"ik moet er niet aan denken, ik zat nog liever te Ermelo op de heide als met haar mij weer opgescheept te zien. Zijne (Benjamins) schuilplaats is dan bij onze broeder in Den Haag, daar durft zij niet komen"**.

Oom Benjamin was echter een gewild gast en vermaakte zich steeds met de kinderen: **"Hij zit maar altijd in huis"**, schrijft zijne zuster **"en zeult met de kinderen die allen evenveel van hem houden; hij is zeer vrolijk en heeft altijd wat te vertellen. Onder het diner hebben wij altijd veel pret met hem; hij drinkt dan met Uw vader een goede fles en dan komt er van alles voor den dag dat de kinderen niet weinig vermaakt"**.

Tot de genoegens die Dirk Hasselman zich kon veroorloven behoorde ook het paardrijden, waartoe hij was overgegaan nadat zijn zoon Gijs hem een paard cadeau gedaan had, op welk bezit hij niet weinig trots was,

"Dat ik met de zeer schone en buitengewoon makke kortstaart, van Uwen broeder Gijs present, mij niet voel als een oud schoolmeester maar als een goed cavalierist, is nog al vrij vreemd. Hoe nederig ik anders uiterlijk ben, is zulks hierin het geval niet; ik maak in deze zooveel vertoning als ik maar kan; Diaan, zoo heet het goede beest, is hierin ruim zoo knap als ik. Toen ik Zondag met hem te Tiel de markt op kwam galopperen dacht men bij Oom de Jongh dat de Heer van Wadenoiën het was, qua'en dîtes vous?".

Zoals boven al bleek had de nalatenschap van Gijs aanleiding gegeven tot wrijving tussen diens ouders en de familie Rudolph. De wrijving werd vijandschap toen de familie Rudolph (man, vrouw en 3 kinderen) naar Holland kwam, Herwijnen bezocht en bij die gelegenheid het huis van het ochtpaar Hasselman-V/d Bosch voorbij wandelde zonder binnen te gaan. En toen zij den predikant opzochten en deze onze grootouders wilde laten waarschuwen, verzette de heer R. zich daartegen, zeggende dat hij de familie niet wilde ontmoeten daar zij de oorzaak was van de dood van hunne dochter. Deze had nl. te Amsterdam moeten blijven waar goede doctoren waren en had niet naar Herwijnen mogen worden medegenomen. Jnn Alpert, (predikant) verdedigde met vuur de heer en mevrouw Hasselman die alles hadden gedaan wat in hun vermogen was om Mico te redden en haar zorgvuldiger hadden verpleegd dan de eigen ouders hadden kunnen doen; bovendien was Mico op eigen verzoek naar Herwijnen overgebracht. Niettemin verliet de familie Rudolph Herwijnen zonder de familie Hasselman bezocht te hebben.

In augustus 1839 kreeg Dirk Hasselman namens de heer Rudolph een deurwaardersexploot waarbij de nalatenschap, voorzover die nog onder berusting onzer grootouders was, opgevorderd werd.

Kort daarop kwam echter ene verzoening tot stand, waarbij Dirk Hasselman en echtgenote toestemden in het afstaan en ontzegelen der bij hen berustende goederen en afzagen van hun voornemen om ene rekening in te dienen voor het verblijf van Mico te Dijkzigt waartegenover de aan Gijs toegehoord hebbende goederen aan hen werden afgestaan.

In december 1839 schrijft mevrouw Hasselman aan haar zoon Catharinus dat zijne zusters (Hanneke en Jaantje) te Amsterdam bij de familie Rudolph gelogeerd zijn en dat **"hunne brieven getuigen van de vriendschap en vele genoegens die deze familie hun bewijst"**. En in september 1841 schrijft zij dat de familie Rudolph, die weer naar Indië terugging, te Herwijnen afscheid was komen nemen en vriendelijk aangeboden hadden, een kistje voor Catharinus mee te nemen. In november 1841 schrijft zij van de familie Rudolph in de beste harmonie te zijn gescheiden.

De jongste zoon Benjamin was inmiddels op kostschool gegaan te Ameide, waar hij door den Monsieur een voorbeeld voor anderen werd genoemd: **"bij nadere ontwikkeling"** zo schrijft zijne moeder, **"ontdekt men een zeer gezond verstand in hem, hij is vlug en bevattelijk en zeer ernstig van aard, ieder houdt veel van hem en ik wel het meeste"**. Met de vakantie kwam hij steeds te Herwijnen en dan sprak zijne moeder met hem over de toekomst. Hij wilde ook naar Indië of anders militair worden wat zijner moeder afried: **"ik verlang nergens vuriger naar"**, zo had hij aan zijne moeder gezegd **"als om voor mijn eigen bestaan te kunnen zorgen; het valt mij van nu af aan al zwaar dat Catharinus voor mij zorgen moet; had ik middelen of vooruitzichten daar ik recht op had dan wilde ik wel studeren maar van het geld van Catharinus, dat nooft, mijn eigen bestaan moet ik mij verschaffen al werd ik maar soldaat, niet alleen voor mijzelf maar mijne vurigste wensen zijn, daar nu ieder bezorgd is, om ook voor Jaantje te zorgen die kan voor haar zelve niet zorgen; ik zal nu leren alles wat ik maar kan, dan hoop ik den weg te vinden om mijn doel te bereiken"**. Hij was toen 14 jaar.

Einde 1843 ging hij naar de school van Monsieur Van den Berg te Tiel waar hij alles kon leren ook muziek, dansen, schermen, enz. (Dit zou ± f 500,-- kosten). Na zijn vertrek naar de kostschool leefden zijne ouders kalm en rustig met de beide dochters Hanneke en Jaantje, waarvan de eerste zich november 1841 verloofde met Willem van Lookeren Campagne. **"Een still tevreden en geregeld leven werkt zeer gunstig op mijn gestel"** schrijft Dirk Hasselman aan zijn zoon Jan, **"terwijl een tegenovergesteld leven ten uitersten nadelig voor mij is en waarvoor ik mij natuurlijk ook**

zorgvuldig wachtte. Uwe moeder is mede veel gezonder dan weleer en ziet er waarlijk uit als een jong meisje wanneer haar hoofd met blonde krullen is voorzien. Met de Boellaards blijven wij op een afstand omdat wij ons met hunne handel- en levenswijze niet kunnen verenigen en ik ook op den duur onaangenaamheden heb met de invordering hunner belastingen. Ook zien wij weinig of niet den nieuwen Notaris Kolff; dit heer is in den hoogste graad driftig en heerszuchtig waarbij komt dat hij denkt op een ieder plein pouvoir (alles naar zijn hand te kunnen zetten) te hebben en dit laten de Hasselmans zich zoo gemakkelijk niet aanleunen, niet waar Jantje, omdat hij van tijd tot tijd geld leent aan den burgemeester Boellaard en die uit dien hoofde naar zijne pijpen moet dansen, maar ik spring of kruip niet mede. Mijn meeste tijd buiten mijn kantoorwerk breng ik door in den tuin en met vissen op den ouden wiel waaruit wij nog al dikwijls een lekkere snoek of paling eten". Iets later schrijft hij: **"Wij leven onder ons zeer stil, hebbende de conversatie met de families Von Deutsch, Boellaard, Van der Belle en den Notaris Kolff, ook met de familie Verploegh te Hellouw afgeschaft, zodat er niemand bij ons komt dan de Alpherts en de dominee Van Hellouw"**.

De moeder kon het verlies van haar zoon Gijs maar niet vergeten. In bijna elke brief komen herinneringen voor aan den overledene. In één der brieven schrijft zij haar tranen niet te kunnen bedwingen en ziet men dan ook de sporen van tranen op het papier. In een anderen brief schrijft zij dat Willem van Lookeren Campagne (geëngageerd met Hanneke) net iets had van Gijs: **"gisteren zat hij (Willem) naast mij op de canapé; het was evenals of Gijs zoo aan mijne zijde zat; ik stond stilletjes op want het werd mij zoo vol in mijn gemoed. Op den bodem van mijn hart daar ligt hij, namelijk onze lieveling Gijs, als een steen begraven. Och, vergeeft mij deze uitboezeming, lieve kinderen, voor U kan ik niet verzwijgen wat mij zoo innig grieft"**.

Jan was in 1839 te Buitenzorg getrouwd met Catharina Johanna Steijn Parre, medio 1843 trouwde Hanne met Willem van Lookeren Campagne wonende te Tiel, bij welke gelegenheid druk feestgevierd werd. **"Herwijnen is geheel in oproer geweest"** schrijft de moeder **"de vlag heeft op ons huls gewaaid en daarbij is geschoten geworden dat ons horen en zien verging; er waren zusters van Willem bij ons gelogeerd die zoo bang werden dat wij er moeite mede hadden, dat alles is zonder ongelukken afgelopen."** Het werd nu stil op Dijkzigt en als de vader geld ging storten te Tiel en Jaantje meenam, dan was de moeder geheel alleen thuis. Van haar broer in Den Haag vernam zij niets meer: **"uit Den Haag heb ik niets meer vernomen, het is of alles in een diepe slaap ligt"**. Tegen de eerste

bevalling van Hanne gingen de moeder en Jaantje beurtelings naar Tiel en dan werd het op Dijkzigt zeer stil:

"als ik nu met Uwen vader alleen op Dijkzigt ben, o, dan is het mij zoo wonder even als of ik mijne taak op de wereld volbracht heb; Uw vader is vrij gezond maar veroudert veel; zijn geheugen is zoo zwak dat hij niets onthouden kan". Hij vist den ganse dag op den Oude Wiel, of was in den tuin werkzaam, "gelukkig dat wij een zeer trouwen jongen op het kantoor hebben die alle werkzaamheden verrichten kan. Ons gezin is thans zoo klein dat het leven al te eentonig en stil wordt."

"De Oude Wiel"

Zij verlangde dan ook hard naar de terugkomst der kinderen en kleinkinderen uit Indië. *"Onlangs droomde ik"*, zo schrijft zij in maart 1838 aan Jan, *"dat Gij beiden waart thuis gekomen; ik had een groot diner*

laten aanrichten waarvoor de tafel zoo groot was dat hij bijna de hele kamer besloeg; Gij had een leven en eens vrolijkheid dat ik niemand horen kon. Catharinus was nog niet in het vertrek, die had ik nog niet gezien, maar een ogenblik zag ik hem aan de anderen zijde van de tafel de deur in komen. Ik gaf mij de moeite niet om de tafel heen te gaan maar liep over dezelfde heen tussen de wijnglazen door zonder iets om te stoten of te breken; daar kreeg ik hem beet, ik kuste hem zoo dikwijls en zoo menigvuldig dat ik er wakker van werd; ik was geheel verblijd van dien droom en noch denk ik er met genoegen aan, als wij die pret eens beleven zullen."

In 1843 verloofde Catharinus zich met Charlotte van Son (16 jaar oud) en trouwde nog datzelfde jaar nadat hij vooraf 's Lands dienst verlaten en een cochenille- en suikercontract met de regering had aangedaan.

De verhouding met V/d Bosch, die in 1835 in den adelstand was verheven met den titel Baron en in 1839 den Graventitel verkreeg, was intussen koel gebleven. *"Van de familie in Den Haag"* zo schrijft Dirk Hasselman in Juli 1843 naar Indië *"horen wij weinig. Sedert dat wij geen lofliederen meer hebben aangeheven over het goede door hem aan ons gedaan en Tante al de beste vruchten van Dijkzigt niet meer hebben gezonden, haar de voor haar op verzoek gerookte tongen en gerookt vlees, tijdens de veeziekte in Holland, hebben laten betalen, zijn wij geheel uit de synagoge geraakt"*. Op 2 mei schrijft Oom mij, *"van de op 1 Mei verschenen huishuur en intrest er borgtocht ad f 250,-- ene assignatie aan zuster San te hebben gezonden met verzoek om die op vertoon te voldoen en ziedaar de reden waarom wij hebben opgehouden met vruchten te zenden en tongen met gerookt vlees present te doen. Oom wordt dan ook geen lof meer toegezwaaid, integendeel hij wordt bij herhaling allerscherpst en schandelijkst gehekeld in de Arnheemsche Courant zodat ik er, ofschoon hij nimmer de man naar mijn hart is geweest en vooral niet nadat ik hem in den grond heb leren kennen, schaamrood over kan worden"*.

In 1844 stierf Graaf V/d Bosch, en uit een brief van mevrouw Hasselman aan haar broer Benjamin blijkt dat zij in de mening verkeerde dat V/d Bosch do laatste jaren misnoegd was geweest over haar en haar man *"intussen"* schrijft zij *"daar alle van verdediging voorbij is wil ik liever deze snaar niet mee aanroeren en dit zal de laatste keer wezen dat ik mij beklagen zal"*. Zij hoopte dat het den kinderen van haar broeder *"sterk mag wel gaan en mogelijk wordt de tijd nog wel eens geboden dat wij meerdere blijken van vergelding kunnen aanbieden voor hun weldaden die hunnen vader eenmaal aan ons gedaan heeft en hun nijd aan mijne kinderen als een eerste plicht is ingeprent."*

Met de erfgenamen van Graaf V/d Bosch werd voorlopig overeengekomen dat, in afwachting der boedelscheiding, het echtpaar Hasselman Dijkzigt zouden blijven bewonen voor een huur van f 150,-- benevens belasting, brandassurantie en kosten van kleine reparaties. Aan Catharinus zou geschreven worden over mogelijke aankoop van Dijkzigt. In 1845 kwam Jan met familie naar Holland en kort na hun aankomst, 11 augustus 1845 overleed zijne moeder, Gertruide Adriana Van den Bosch na ene kortstondige ziekte. Behalve Gijs die overleden was en Catharinus die in Indië vertoefde, waren al hare kinderen tegenwoordig aan haar sterfbed. Op 30 mei 1848 overleed Dirk Hasselman weduwnaar van Geertruide Adriana Van den Bosch, en werd begraven in het familiegraf Van den Bosch-Hasselman. Brieven aan of van de kinderen uit 1845 en 1846 ontbreken; alleen is over de verdere familiegeschiedenis een en ander af te leiden uit de correspondentie van Jan (later toen hij weer teruggegaan was naar Indië voortgezet door zijne zuster Jaantje met Benjamin V/d Bosch waarin vooral de vraag besproken werd wat met Dijkzicht zou moeten gebeuren. Eerst werd besloten dat aan een of meer der heren V/d Bosch zou blijven en deze het zouden verhuren aan Dirk Hasselman. De afwikkeling dezer zaak werd opgehouden door verschillende moeilijkheden bij de uitvoering van het testament van den G.G. V/d Bosch o.a. een proces met mevrouw Ekenholm en de schikkingen omtrent Pondok Gede. Van den Bosch schijnt aan verschillende bewoners van Herwijnen legaten te hebben nagelaten en ook, tijdens zijn leven aan verschillende personen aldaar onderstand te hebben gegeven.

Begin 1846 werd tot ene voorlopige boedelverdeling besloten waarbij Dijkzigt getaxeerd werd op f 3.500,-- "dat is", schrijft Benjamin V/d B aan Jan Hasselman **"stellig te hoog in evenredigheid van de huur die betaald wordt."** Hij denkt dat het huis het eigendom der gezamenlijke erfgenamen zal blijven, die uit hoofde van de herinneringen aan die woning verbonden besloten hebben dezelfde aan een der Heren Van den Bosch steeds zal blijven behoren. Later bleek dat de reparaties zo groot waren dat sommige erfgenamen zich verklaarden voor publieke verkoop. In dat geval zou de huur aan Dirk Hasselman worden opgezegd. Bij ene bijeenkomst der erfgenamen in Den Haag bleek dat geen hunner genegen was het huis tegen taxatie over te nemen ook mede

"omdat men telkens uit Herwijnen de familie om onderstand lastig gevallen is en de bezitter van Dijkzigt aan zulke lastige sollicitaties wel het meest zou blootgesteld blijven".

Besloten was dus tot publieke verkoop met vrijlating aan elk der erfgenamen om het huis alsnog tegen de taxatie over te nemen. Intussen schreef Benjamin V/d B. dat hij het huis wel zou willen overnemen maar

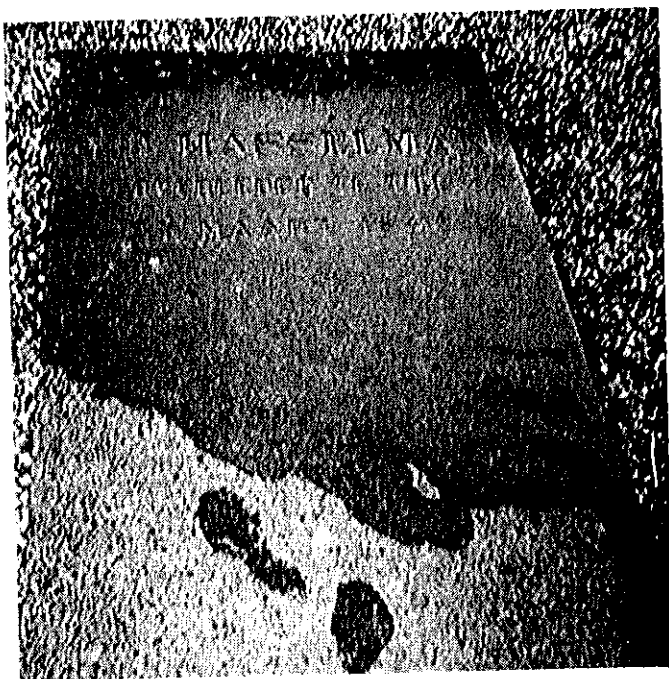
niet voor den getaxeerde prijs. Het zou dan moeten dienen voor twee families; Hasselman en Benjamin V/d Bosch, die dan elk jaar een paar maanden daar zou komen.

Kort daarop schijnt het plan geopperd te zijn dat Catharinus het huis zou overnemen. Benjamin V/d Bosch schrijft dienaangaande dat hij nog steeds van plan is het huis te kopen, mits niet boven de reële waarde, en dat, indien hij later iets beters kon krijgen met meer landerijen, hij bereid zou zijn aan Catharinus over te doen tegen den door hem betaalden prijs.

De achterkant van Dijkzigt, dat later verbouwt werd tot boerderij.

In begin 1847 zou de verkoop plaats hebben en schrijft Benjamin V/d Bosch dat hij f 2.000,-- besteden wil daardoor het geheel, met de reparaties, zal komen op ± f 3.500,--. Hij wil het dan wel verhuren aan Dirk Hasselman maar wenst 1 of 2 kamers voor zich zelf te reserveren. Daarop schijnt Catharinus Dijkzigt gekocht te hebben. Jan was inmiddels (1847) naar Indië teruggegaan, vergezeld van Benjamin, die werkzaam werd gesteld bij zijn broeder Catharinus. In augustus 1848 overleed Dirk Hasselman op Dijkzigt. De drie zoons Jan, Catharinus en Benjamin waren toen allen in Indië en Jaan, die alleen achterbleef, ging inwonen bij hare zuster Van Lookeren Campagne te Tiel. Door Catharinus werd (blijkens een brief van zijne echtgenote) last gegeven Dijkzigt goed te onderhouden en geheel te herstellen in den staat waarin het was toen de ouders het bewoonden. Catharinus schijnt later Dijkzigt te hebben overgedaan of cadeau gegeven aan zijn oudsten broer Jan die in 1855 uit Indië terugkwam en zich te Herwijnen vestigde eerst op Dijkzigt daarna op het door hem gekochte hierboven reeds vermelde kasteel Wadesteijn. Dijkzigt bleef tot aan zijn dood in 1895 in het bezit van J.J. Hasselman. Hij werd op 27 maart 1895 op de oude begraafplaats graf nummer oud 12 begraven te Herwijnen.

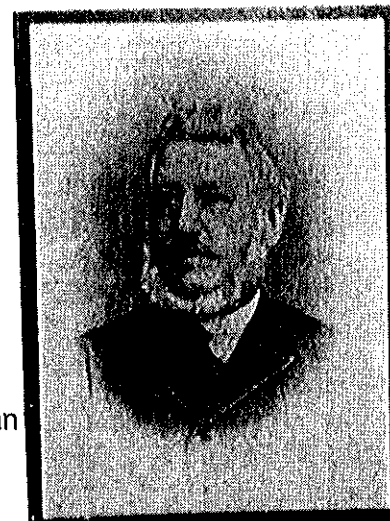
Graf: J.J. Hasselman.

Tien jaar later werd door zijn weduwe mevrouw Hasselman-Steyn Parve Dijkzigt verkocht voor ene helft (met het huis) aan den kandidaat-notaris Kemp, voor de andere helft aan den landbouwer De Bruijn. De kandidaat-notaris Kemp verkocht het huis aan H. van Arendonk die het gedeelte afbrak en verbouwde tot boerderij. Zover bekend is het huis waarvan het voorste op den dijk uitziende gedeelte nog geheel intact gebleven, thans nog in het bezit van de familie Van Arendonk.

De kinderen van het echtpaar D. Hasselman-Van den Bosch vestigden zich ten slotte allen te of nabij Tiel

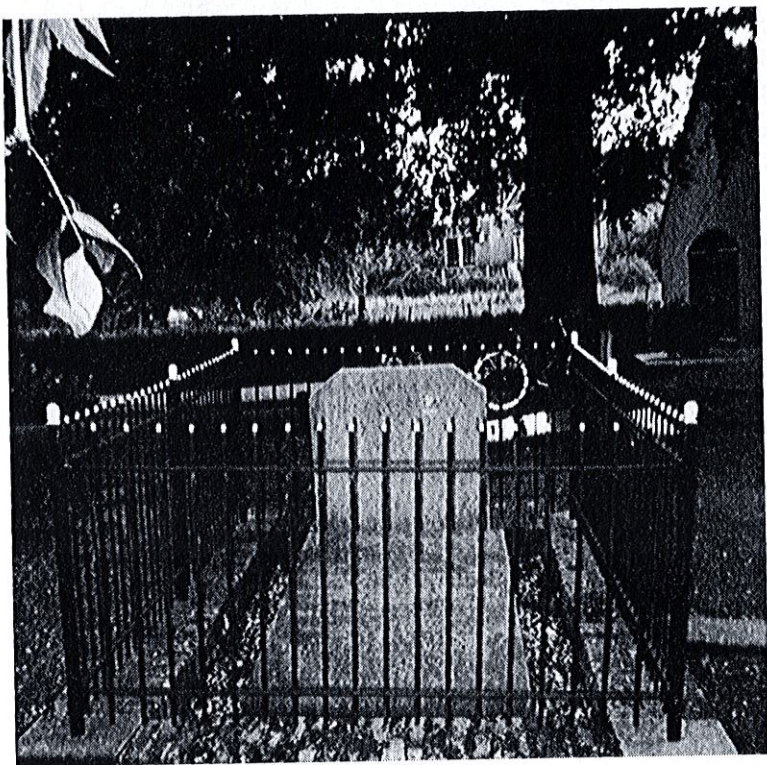
De oudste zoon Johannes Jerphaans (Jan) die tot 1865 te Herwijnen woonde, werd in dat jaar benoemd tot burgemeester van Tiel en liet daar een buitenverblijf bouwen (eerst genaamd Wadesteijn, later de Fruithof) ten dele met de afbraak van het kasteel Wadesteijn te Herwijnen. In 1867 werd hij benoemd tot minister van Koloniën en vestigde zich in Den Haag doch keerde reeds in 1868, wegens aftreding van het gehele Ministerie, terug naar de Fruithof te Tiel. Van 1869 tot 1871 was hij lid van de Tweede Kamer voor Tiel, doch vertrok in 1874 wederom naar 's-Gravenhage wegens zijne benoeming tot lid van den Raad van State. Na dit ambt zes jaar te hebben bekleed, nam hij zijn ontslag en betrok ten derde malen de Fruithof bij Tiel waar hij verbleef tot aan zijn dood in 1895.

De tweede zoon Catharinus Johannes kwam, na op Java ene cochenille- en suikerfabriek beheerd te hebben, in 1849 terug in Nederland. Woonde een jaar te Herwijnen op Dijkzigt en vestigde zich daarna op het buitenverblijf Djoerang te Zoelen bij Tiel, waar hij zich wijdde aan den groten landbouw en zitting had in de Provinciale Staten van Gelderland.

DRP. Hasselman burgemeester van Herwijnen, 1863-1867

De jongste zoon Benjamin Richard Poninch, die op Java eveneens in de cultuurs werkzaam was geweest en tenslotte mede eigenaar van de suikerfabriek Besito was geworden, keerde in 1860 terug naar Nederland. Was van 1863 tot 1867 burgemeester van Herwijnen en volgde in laatstgenoemd jaar zijn oudsten broer (benoemd tot Minister van Koloniën) op als burgemeester van Tiel. Dit bleef hij tot aan zijn dood in 1897. In het familiegraf werd op 27 juli 1866 zijn zoon Ricard Poning Hasselman oud ruim 3 jaar bijgezet. Op 9 september 1880 werd Catarinus Johannes de Ruiters de Wit, oud 6 dagen bijgezet in het familiegraf, met een laatste verwijzing in het begraafboek der oude kerk te Herwijnen, "**Graf vol**".

De verdere afstammelingen van deze drie broeders zijn opgenomen in de 17^e jaargang (1927) van Nederland's Patriciaat.

Herwijnen, december 2001.

Aanvullende tekst en vormgeving: M. van Maaren.

Tekstverwerking: M. Pelle-van Ooijen.

Het water altijd weer HERWIJNEN 1874 – 1999 / 125 JAAR PEILHUISJE

Herinneringen aan Holland

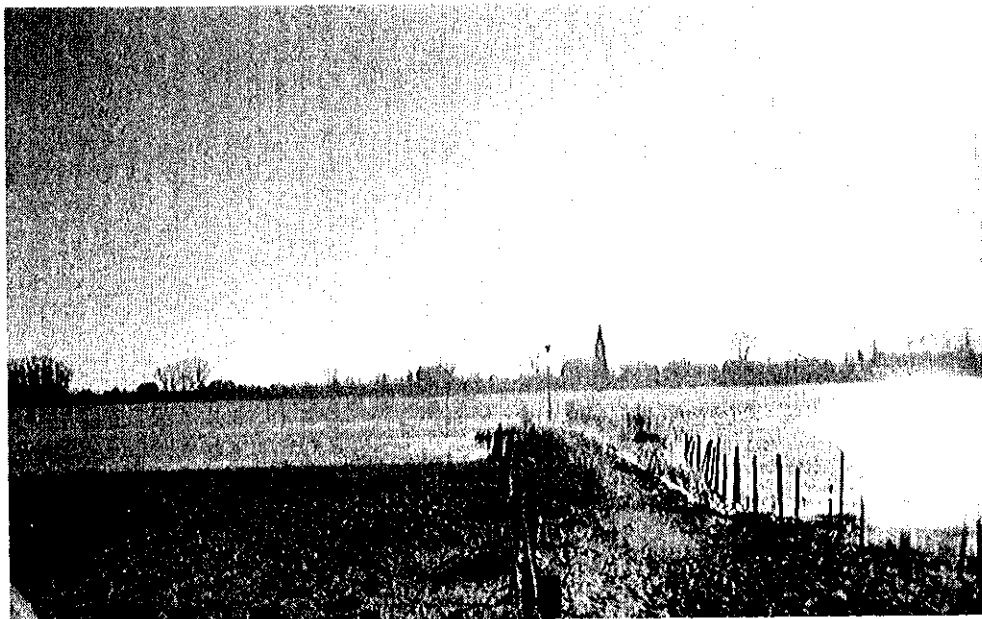
Denkend aan Holland
Zie ik breede rivieren
Traag door oneindig
Laagland gaan.
Rijen ondenkbaar
IJle populieren
Als hoge pluimen
Aan den einder staan
En in de geweldige
Ruimte verzonken
De boerderijen
Verspreid door het land

Boomgroepen, dorpen
Geknotte torens
Kerken en olmen
In een grootsch verband
De lucht hangt er laag
En de zon wordt er langzaam
In grijze veelkleurige dampen gesmoord,
En in alle gewesten
Wordt de stem van het water
Met zijn eeuwige rampen
Gevreesd en gehoord.

Als een bekende dichter als H. Marsman zo over Holland en zijn rivieren schrijft, mogen wij ons bij het 125-jarig jubileum van het peilhuisje met inhoud als waterwaarneempunt in Herwijnen langs de Waal wel een terugblik op het verleden gunnen en het belang van waterstandsmetingen vaststellen, want in een land dat zijn bestaan voor een belangrijk deel dankt aan een goede waterbeheersing zal het belang van waterstandsmetingen duidelijk zijn. Dat deze waterstandsmetingen nauwkeurig worden uitgevoerd is dan ook van essentieel belang. Vooral de vergelijking van waterstanden op verschillende plaatsen neemt in dit alles een belangrijke plaats in.

Hiertoe moeten de betrekkingen tussen de betrokken nulpuntshoogten onderling –dat wil zeggen: tot een algemeen waterpas liggend referentievlak- bekend zijn. In Nederland met zijn geringe hoogteverschillen is het nauwkeurig bewaken van dit vlak van groot belang.

De Waal.

Kleine fouten hebben immers een grote invloed op de berekeningen welke met de waterhoogten worden uitgevoerd. Het nulvlak in Nederland is het N.A.P. Deze instelhoogten moeten echter wel regelmatig gecontroleerd worden. Verstoringen kunnen maar al te vaak optreden. Deze kunnen onder meer ontstaan door het inklinken van de grond, het wegpompen van grondwater en gaswinning in het noorden van het land. Het nauwkeurig inmeten van nulpunten wordt door de Meetkundige Dienst van Rijkswaterstaat uitgevoerd. Tal van mensen, instanties en organisaties hebben door de eeuwen heen gebruik gemaakt van de waterstandsgegevens en doen dit nog steeds. Zo hebben de waterschappen, de oudste publiekrechtelijke organisaties in Nederland, veel profijt van deze gegevens bij het handhaven van het boezempeil en het bepalen van het maalpeil.

Maar ook in de steden baseert men zich inzake de waterbeheersing op de waterstandsmetingen. Zo werd al in de 17^e eeuw aan de hand van deze gegevens in Amsterdam bepaald op welk tijdstip de grachten doorgespoeld konden worden. Met behulp van de sluizen in de waterkeringen en grachten van Amsterdam is het mogelijk water uit het IJ in te laten. Zo kan de noodzakelijke doorspoeling van de grachten worden bewerkstelligd. Eveneens bij de aanleg en constructie van bruggen, dijken en waterkeringen baseert men zich nauwkeurig op de waterstandsmetingen. De aanleg van de Deltawerken in Zeeland is hier wellicht een van de meest spectaculaire voorbeelden van.

Een geheel andere toepassing vormt wel het gebruik door militairen. Bekend zijn de waterlinies, waarmee onze eigen Republiek der Verenigde Nederlanden buitenlandse mogendheden van zich af trachtte te houden. Van recenter datum is natuurlijk de Tweede Wereldoorlog, waar de waterlinie de vijand echter niet meer wist te stuiten. Maar ook de geallieerden betrokken bij de voorbereidingen van hun invasie in Normandië in 1944 de uitkomsten van de waterstandsmetingen. Evenals de R.A.F. hiervan gebruik maakte bij hun bombardementen op de dijken van Walcheren. De gemiddelde waterhoogte voor elk station geeft op jaarbasis een schommeling te zien. Als de gemiddelden van de waterhoogte voor een groot aantal jaren in een grafiek worden uitgezet zijn die verschijnselen te onderkennen. Korte variaties die het gevolg zijn van stormen of bepaalde weertypen. Schommelingen van enige tientallen jaren, die via de beweging van de maanbaan zijn te verklaren. Maar bovenal een langdurig stijgende tendens, die wordt aangeduid met de term relatieve zeespiegelrijzing. Een verschijnsel dat zich ook op wereldschaal voordoet en wordt toegeschreven aan de toename van het CO²-gehalte van de atmosfeer. Hierdoor stijgt de gemiddelde temperatuur op aarde als gevolg van het zogenaamde broeikas effect. Naast de stijging van het gemiddelde zeepeil vindt er nog een belangrijke wijziging in de getijbeweging plaats. Het gemiddelde van de "hoogwaters" in Vlissingen stijgt sneller dan het gemiddelde van de "laagwaters". Het getijverschil neemt dus toe. Dit verschijnsel wordt bij meerdere Nederlandse kuststations waargenomen. De hoog- en laagwaterstanden langs de kust worden voorspeld en gepubliceerd in zogenaamde getijtafels, uitgegeven door de Staatsdrukkerij. In 1895 is de eerste wetenschappelijke getijtafel (van IJmulden) verschenen. De getijtafels worden door Rijkswaterstaat berokkend uit de waterhoogten die in het verleden zijn opgetreden. Met het nieuwe meetnet MSW is het proces van meten tot en met het berekenen van de verwachtingen nu vergaand geautomatiseerd.

Op de grote rivieren is vooral de binnenscheepvaart een frequente gebruikersgroep van de waterstanden. De beladingsgraad van de schepen wordt door de waterstanden bepaald. Ruim 40 jaar wordt via de radio de dagelijkse berichtgeving van de waterhoogten verzorgd. Alle dagen, zon- en feestdagen inbegrepen komt de uitzending van "de waterstanden van hedenmorgen". (De laatste jaren is teletekst de aangewezen plaats om de waterhoogten af te lezen.)

Na 1850 is het aantal peilmeetstations in ons land geleidelijk toegenomen. Peilmeetstations met meetapparatuur en om deze meetapparatuur te kunnen iken deden trouwe peilschaalwaarnemers hun nuttige werk. In de loop der tijd zijn er diverse typen peilschrijvers ontwikkeld en toegepast in het landelijk meetnet. De waterhoogte werd meestal met een vlotter gemeten. Het registratiepapier bevond zich op een trommel die door een uurwerk werd aangedreven. Aanvankelijk waren alle peilschrijvers uitgerust met een slingerklok voor de aandrijving van het papier. In de zestiger jaren zijn daar elektrisch aangedreven instrumenten bijgekomen. In 1975 is tenslotte de laatste generatie peilschrijvers ontwikkeld. De papieraandrijving hiervan werd afgeleid van een elektronisch kwarts-gestuurde klok.

Over het algemeen kwam het ontwerp echter nog steeds sterk overeen met het ontwerp uit 1926. De automatisering ging echter steeds verder en in 1984 werd de Digitale Niveau Meter (DNM) ontwikkeld. De DNM meet de waterstand ten opzichte van het NAP en geeft deze informatie in digitale vorm door. Hierdoor is het apparaat geschikt voor de toepassing van moderne vormen van gegevenstransport en verwerking. De DNM kan universeel worden toegepast. Zowel in vaste walstations, gekoppeld aan het elektriciteitsnet, als op palen in zee, waarbij de DNM vanuit accu's of zonnecellen wordt gevoed. Als meetopnemer wordt de DNM o.a. ingezet voor: toepassing in landelijke en regionale meetnetten voor het beheer van het oppervlaktewater ten behoeve van o.a. drinkwater, milieu, scheepvaart en veiligheid; het aangeven van lokale waterstanden voor de scheepvaart of ten behoeve van de bediening van kunstwerken; het aansturen van regelsystemen van kunstwerken; via het openbare telefoonnet opvragen van de waterstand op de grote rivieren voor scheepvaart en recreatie (de peilspreker). Het gebruik van waterhoogtegegevens is tot in de vijftiger jaren beperkt gebleven tot lokaal gebruik. De waterhoogte werd gemeten en ter plekke gebruikt. Via telegrammen en telefoontjes konden de gegevens met de nodige vertraging aan anderen worden doorgegeven.

Telemetrie van waterhoogtegegevens is pas mogelijk geworden na de ontwikkeling van het Transmissie Hydrologische Waarden, kortweg: THW-systeem, in circa 1960. Dankzij dit systeem kunnen de waterhoogtegegevens tweemaal per minuut in analoge vorm via een telex naar een THW-ontvanger worden verzonden. Deze registreert vervolgens de waterhoogte op papier. Tussen elk meetpunt en ontvangstpunt dient dan wel een vaste verbinding te bestaan, wat het THW-net kostbaar maakte en eveneens moeilijk uit te breiden. Met de komst van moderne digitale datatransmissiesystemen is een belangrijke impuls gegeven aan het inzetten van nieuwe sensoren, zoals DNM en de daarbij behorende meetnetconcepten.

Het referentievlak. Een waterhoogte wordt altijd gemeten ten opzichte van een referentievlak. In Nederland is dit het N.A.P. Door de Meetkundige Dienst van de Rijkswaterstaat is van een groot aantal punten in Nederland de hoogte ten opzichte van het N.A.P. gemeten.

Deze meetpunten worden als referentie voor het meten van de waterhoogte gebruikt. Een zorgvuldige bewaking van het referentievlak is uiteraard zeer belangrijk. Het bepalen van de "relatieve zeespiegelstijging" valt of staat met een stabiel en betrouwbaar referentievlak als het N.A.P. Echter ook voor rivierstations is het nulpunt van groot belang. Het verhang over een riviervlak kan alleen nauwkeurig worden bepaald als de nulpunten van beide stations goed bekend zijn. De Rivierafoer en daarmee het water en milieubeheer zijn hiervan direct afhankelijk. Lange(re) termijn ontwikkelingen, zoals uitschuring van de bodem of trendmatige veranderingen in de waterhoeveelheden, worden ook gerelateerd aan het NAP. Dit inzicht heeft er dan ook toe geleid dat bij de modernisering van het peilmeetnet een groot aantal stations inmiddels voorzien is van een betonnen paal, reikend tot op het pleistoceen. Een bodemformatie die, naar men mag aannemen, niet of vrijwel niet aan hoogteveranderingen onderhevig is. Deze zogenaamde "nulpalen" zijn bij de zo gewenste handhaving van het N.A.P. van veel nut. De nieuwe technische ontwikkelingen liggen ten grondslag aan het Monitoring Systeem Waterhoogte, kortweg: MSW.

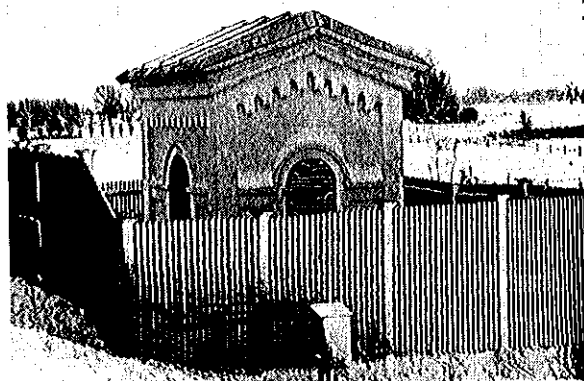
Dit MSW bestaat uit ca 100 peilmeetpunten gelegen aan de rijkswateren. De waterstanden van deze punten worden automatisch ingewonnen en opgeslagen in een databank. Gebruikers kunnen via het openbare telefoonnet deze databank raadplegen. In het MSW is ieder peilmeetstation uitgerust met een digitale niveaumeter. Deze DNM zendt iedere 10 seconden de waterhoogte-informatie via een vaste telefoonlijn naar de centrale verwerkingseenheid in Den Haag.

In deze verwerkingseenheid worden de gegevens van alle meetstations ontvangen, gecontroleerd en verwerkt tot meetresultaten. Per meetstation wordt elke 10 minuten een meetresultaat voor de gebruikers opgeslagen. De verwerkingseenheid bestaat uit twee identieke systemen; bij uitval een systeem wordt automatisch overgeschakeld op het andere.

Als rustend water- en ijswaarnemer en thans bestuurslid van de Stichting tot Behoud van het Peilschaalhuisje in Herwijnen was het mij een genoegen bij het 125-jarig jubileum van dit huisje een historische wetenschappelijke mijnering te mogen houden over de ontwikkelingen met betrekking tot het registreren van waterhoogten. Begon ik deze mijneringen met een gedicht van H. Marsman, ik wil graag afsluiten met een gedicht van Ida Gerhardt, die ook haar inspiratie ontleende aan het water en de waterstanden:

Te Grave beneden de sluis
 voorbij de zware deuren
 mag mij het water sleuren
 en kantelen met geruis.
 Grave beneden de sluis.
 "Wij geven de waterstand".
 O God, hoe kon het gebeuren
 gesloten het venster; de deuren,
 gebannen uit liefde en huis.
 Grave benden de sluis.
 "Wij geven de waterstand".
 Grave, dat is groen land
 en water; dat draagt mij thuis.
 Grave beneden de sluis.
 Grave beneden de sluis.

Wim de Fockert

Herinneringen aan de schooltijd

Vooruitlopend aan deze tentoonstelling op 30 april a.s., waarvoor wij ondanks vele toezeggingen nog steeds materiaal kunnen gebruiken, volgt nu een stukje algemene historie.

In de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw was het in de Nederduitse 'Laege Scholen' vaak een rommeltje. De ruimte was klein, donker en vies. Jongens en meisjes van alle leeftijden zaten door elkaar aan een tafel, op een krukje of op de grond. Van klassikaal onderwijs was in deze tijd nog geen sprake. De leerlingen krijgen hoofdelijk onderwijs en worden bij de lessenaar overhoord.

Schoolmeesters waren niet voor hun vak opgeleid en konden soms zelfs ook nauwelijks lezen en schrijven.

Ook met de betaling was het slecht gesteld. De kinderen betaalden meestal per week of per vak. Doordat ze, tijdens de oogsttijd bijvoorbeeld, vaak wegbleven, was de onderwijzer meestal op tal van bijbaantjes aangewezen. Zo kon hij bijvoorbeeld behalve schoolmeester ook koster, schapenscheerder of grafdelver zijn. Hierdoor was hij zelfs soms ook 'een uurtje' weg.

28. Ei-gen schuld.

Ja klei-no man, dat komt er van:
 De pap kwam juist heet uit de pan.
 En Moo zei, dat jo wach-ten zoudt,
 Dan werd de pap een beet-jo koud.
 Maar Ot-jo-let had geen ge-duld,
 En brandt zijn mond-jo. Ei-gen schuld!

In de loop van de negentiende eeuw verbeterde het lager onderwijs aanzienlijk. De gebouwen, de lokalen en het meubilair moesten aan bepaalde eisen voldoen. De leerkrachten moesten een opleiding volgen en er werd steeds meer klassikaal lesgegeven. Het toenemende belang dat aan het lager onderwijs werd toegekend spreekt ook uit het invoeren van de leerplichtwet in 1900.

Na de Tweede Wereldoorlog vonden er ingrijpende veranderingen plaats in de lagere school. Er kwam steeds meer kritiek op het traditionele klassensysteem met zijn afgewogen porties leerstof per jaar en het daaraan gekoppelde 'overgaan' of 'zitten blijven'. In plaats daarvan moest ieder kind zoveel mogelijk de kans krijgen zich in zijn of haar eigen tempo te ontwikkelen. Mede door de toenemende stimulans van de overheid gingen veel scholen in de loop van de jaren zestig experimenteren met 'lossere schoolverbanden'. Daarnaast was er meer aandacht voor creatieve vakken.

In de tweede helft van de negentiende eeuw en in de eerste helft van de twintigste eeuw werd er op de Nederlandse scholen veel gebruik gemaakt van schoolplaten. (Ook wij zullen er enkele tentoonstellen.)

De oorsprong hiervan lag binnen het zogenaamde 'aanschouwingsonderwijs'. Hiermee werd, naast het oefenen van het waarnemingsvermogen, vooral gestreefd naar vermeerdering van kennis over de meest uiteenlopende onderwerpen. Naast schoolplaten waren er binnen het aanschouwingsonderwijs overigens ook nog andere leermiddelen zoals modellen, opgezette dieren en schoolwandelingen die het mogelijk maakte de plaatsen die in de les werden besproken echt te bezoeken. Dit laatste was echter zeer tijdrovend en bij veel onderwerpen niet uitvoerbaar. Schoolplaten brachten hierin een uitkomst.

Pas met de komst van audiovisuele leermiddelen en schooltelevisie viel het doek voor de schoolplaten (die verdwenen naar zolders en kelders).

Klassenfoto van de Openbare School te Herwijnen in 1900.

De jongeman, die het leltje vasthoudt is Reyer de Jager.

December 2002,
Dittie van Zee-van Arendonk.

Bronnen:

Nationaal schoolmuseum Rotterdam.

Nog bij moeder, door Jan Ligthart en H. Scheepstra (uitgave J.B. Wolters – Groningen, Batavia).

Foto: gekregen van W.G. de Jager.

Joodse familie,s in Herwijnen

Regelmatig zijn en worden er artikelen in ons verenigingsblad geplaatst over Joodse medeburgers die door de eeuwen heen in Herwijnen hebben gewoond en gewerkt. In onze historische uitgave jaargang 1. nummer 2. september 1996 staat een artikel over Joodse families in Herwijnen in de periode 1850/1943. In jaargang 7. nummer 18. januari 2002 staat een artikel over een Joods Firma. In oktober 2001 maakte Cor van Oostrom, ons vierhonderdste lid, er ons opatent dat er gegevens bestonden over Joodse families in Herwijnen door de eeuwen heen.

Ik heb dan ook getracht die gegevens zo te selecteren dat publicatie in onze historische uitgave mogelijk werd.

De redactie doet al het mogelijke om alleen leesbare artikelen te plaatsen. Historische geschriften voldoen daar meestal niet aan, en zijn soms onleesbaar of oer saai, onze secretaris en redactielid, die het typwerk voor het verenigingsblad verricht, Marjan Pelle, kan daar over mee praten. Maar voor de speurtoezichten onder ons zijn sommige saaie artikelen, een waardevol document. en komen dan ook in die hoedanigheid in aanmerking om geplaatst te worden in een van onze historische overzichten.

Joodse families in Herwijnen door de eeuwen heen.

In een acte boek betreffende Gelre en Zutphen van P.N. van Doorninck en dr.J.S. van Veen met als data vermelding 17 augustus 1335 staat:

Ons huis en erf en open terrein, gelegen in het gerechtsgebied van Herwijnen, in de zogenaamde locatie de Laec

Mogelijk was dit het latere Laagveld in de polder van Haaften, of gaat het hier om een toponiem (plaatsnaam) aan de zogenaamde laarsluis tegenover Acqoil). Wij kennen nu nog de laarweg en zijn omgeving met daar aan "Hoeve De Laar", verder wordt nog,

Tien morgenland (een oude landmaat, 1 morgen is 8516 m²) genoemd gelegen in het rechtsgebied van Hellu (Hellouw) tussen de meent en het gebied van Gerardus genaamd Joede.

Overal in Europa waar spraken is van ene dictus di Joede (genaamd, of vernoemt naar zijn voorvaderen, Joden) of Indaeus, hebben wij te maken met nazaten van joden. Dictus di Joede is vertaald, De Joode. In herwijnen zijn elf gezinnen die de familienaam De Joode dragen, niet te verwarren met een Joodse gemeenschap, maar dragen alleen de naam van hun voorvaderen.

Rutger die Joede Gerritssoon ontfergt, anno 1402, 8 mergen lants aan drien enden gelegen in en gerichte van Herweningen (Horwine).

Vertaald, Rut de Joode, een zoon van Gerit ontvangt in 1402 bijna 7 hectare land gelegen aan drie stukken in het dorp Herwijnen.

Op 25.11.1411 en op 10.08.1413 werd ene Gertien den Joden en ene Gerrit den Joden van Tuil (=Tuil bij Haaften) geciteerd.

In 1450 bestond er te Hellouw een erf genaamd Joedenstien, eigendom van Gijsbert van Haaften.

Ter vertuידeling een stukje geschiedenis.

De joodse familienamen Alman, Elman, en Ulman worden in hebreuws schrift identiek geschreven. Waarschijnlijk waren de voorouders van deze naamdragers afkomstig uit de Wuttembergse stad Ulm.

Op de joodse begraafplaats in die stad dateert de oudste grafsteen uit het jaar 1243. Er waren tijden, dat de Ulmer joden in vrede mochten leven, totdat op 30 januari 1349, de door geheel Europa, trekkende geselaars, ook de joodse gemeenschap te Ulm vernietigde, ondanks vergeefse pogingen van het stadsbestuur om de joden in de stad te beschermen. Enige jaren later trokken andere joden naar Ulm, maar ook in Ulm werd de middeleeuwse wet, ironisch genoeg, Juden freiheit, genaamd toegepast. Deze wet impliceerde niet, dat joden er in vrijheid konden leven, maar hield het tegendeel in, namelijk hetgeen de nazi's in de vorige eeuw, judenrein noemden. De joden werden uit Ulm verdreven en vluchtten in richting Moravië, Polen en Rusland. Toen in de 17-de

en 18de eeuw in oost Europa de jodenvervolging uitbrak moesten de vervolgte joden wederom een veilig heenkomen zoeken.

Sommige bereikte ons land.

Omstreeks 1750 woonde het joodse echtpaar Salomon, Zadok en Sara manes Natans te Herwijnen, waar hun zoon Mozes van Stra(a)ten ca. 1763 het levenslicht zag.

In begin 1800 werden ten huize van één der talrijke van Stra(a)ten's synagogendiensten gehouden.

In 1809 waren er van de 1247 ingezetenen te Herwijnen 32 joods.

Tussen 1809 en 1849 verhuisden er een aantal joden vanuit Herwijnen naar Zaldbommel en naar Gorinchem.

In 1849 waren er van de 1776 ingezetenen te Herwijnen 16 joods.

Begin 20-ste eeuw woonde slechts 3 joden in Herwijnen.

Afgezien van een aantal joodse slachters en kooplieden woonde er in de 19^e eeuw te Herwijnen de joodse fotograaf Abraham Machiel Koster, die op 24.08.1867 te Goes overleed.

David Hes besneed te Herwijnen 6 telgen uit het huis van Straten.

De joodse families, Wijzenbeek, Van Straten, Blijdenstein, Walg, en van der Sluis, die in eerdere publicaties beschreven zijn, hebben tot dat ook zij in 1943 vernietigd moesten worden, in vrede in Herwijnen kunnen werken en wonen.

November 2001

M. van Maaren.

Bronnen:

J.Becker in de Nederlandse Leeuw.

Register op Leenaktenboek Arnhem 1924 p.661.

Navorscher XXVII, p.252.

Jacob Becker, Besneden en Begraven.

Kiek van toen.

Op de vorige aflevering zijn er nogal wat reacties gekomen waarvan we een brief willen plaatsen van Riekje Meijering uit Bergen aan Zee.

Ook kreeg ik een glas dat gemaakt is naar aanleiding van het 10-jarig bestaan van de vereniging waarop het huis Frissestein staat met er onder 1962-1972.

De foto is deze keer een zoekplaatje hij is gemaakt in 1921 door de Herwijnse fotograaf G. van der Wal dus moet het Herwijnen en/of omstreken zijn.

Zelf kan ik het niet ontcijferen waar deze boerderij staat of gestaan heeft.

Reacties graag naar

Jaap de Kock

Hallo Jaap,

Hierbij een reactie op je vraag om de foto van de 17^e Glasstadmars, mei 1962 te ontcijferen.

Rij 1 persoon 2 (met vraagteken) dat ben ik.

Mijn reactie op de foto (mogelijk te plaatsen in het verenigingsblad).

Ik heb een aantal jaren op de wandelsportvereniging "Frissestein" gezeten. Deze heette volgens mij in 1962 al zo ofwel kwam die naam er vanaf het moment dat we uniformen kregen (die hadden we op de foto nog niet aan). Het moet wel kort daarna zijn geweest dat we de uniformen kregen. We liepen in sommige periodes bijna elke zaterdag wel ergens in de buurt een mars en we behaalden omdat we zo netjes liepen ook wel eens een prijs. In mijn tijd droeg Gerry v/d Meiden (van de schilder aan de dijk onderaan de Molenstraat) de vlag, zij liep midvoor. Zeker bij een defilé, wanneer we de notabelen van het dorp of de stad passeerden, werd de vlag horizontaal aan de stok gedragen. We keken dan met ons gezicht ook die kant op. We voelde ons dan apetrots en heel belangrijk. Er was tijdens de mars altijd een pauze met drinken en soms een appel. We liepen meestal een kilometer of 10. Aan het einde van de mars was er altijd de medaille (ik heb ze nog en Wessel een van onze zonen liep er wel eens met eentje op).

Een tweetal herinneringen.

Op een bepaald moment deden we mee met de optocht tijdens Koninginnedag. We zaten op een wagen keurig versierd in groen wit, met ons uniform aan, de achterste rij zat op fruitkistjes. De rondtour duurde nogal lang en sommige op de wagen spraken over dorst en naar de wc moeten maar dat kon niet. Op een bepaald moment nadat we weer enige tijd met de wagen hadden stil gestaan en net weer reden stond Koertje van Zee, die de hele rit geen woord had gesproken, op deed z' n gulf open en plaste met een forse straal in een grote boog van de wagen. Nadat hij klaar was ging hij weer zwijzaam zitten.

We kregen als wandelclub op een zeker moment uniformen. Dit bestond uit een fel groene rok of broek en een witte blouse waar we zelf voor dienden te zorgen. Ook hoorde er nog een doorzichtige regenjas bij opgevouwen in een pakje dat je altijd mee moest nemen.

Het uniform bleek geschenken te zijn door de familie Frissestein of althans de familie die op Frissestein woonde (woning op de dijk boven bij oeveraarnesten).

Als dank daarvoor moesten wij op een doordeweekse avond in vol ornaat (dus met uniform aan) langs het huis Frissestein en de familie te marcheren. Er werd keurig, in gelid en vol overgave, tot twee keer door ons langs het huis gemarcheerd. Zoals dat altijd het geval was in mijn herinnering was er ook die avond geen mens in het huis te bekennen. Op onze vraag aan de leider of ze, de familie, wel thuis waren kregen we als antwoord "da wet ik nie, in ieder geval is het altijd wel ergens goed veur da we hier lopen".

De geschiedenis heeft nooit verteld of onze dankbare mars door de familie toen ooit is opgemerkt

Riekje Meijering.

Voorwoord.

Ledenblad nummer 22 ziet er hetzelfde uit als de vorige nummers, we beschrijven nog steeds de historie van Herwijnen en het bestuur ziet er ook nog hetzelfde uit als een jaar geleden, maar toch heeft er inmiddels een grote verandering plaatsgevonden. Sinds 2 april is het namelijk voor elke wereldburger met een internetaansluiting mogelijk om kennis te maken met onze fantastische vereniging, we zitten op het World Wide Web. Misschien zijn niet alle lezers bekend met dit fenomeen maar als u de mogelijkheid hebt om bij iemand te kijken dan moet u dat zeker eens doen op www.denoudendijk.nl.

Op de ledenvergadering van 2 april hebben we eerst het reilen en zeilen van de vereniging besproken. Na de pauze werd de internetsite gepresenteerd door Wim van Horssen. Wim heeft via zijn bedrijf Maxwebber onze internetsite ontworpen en verder ontwikkeld, maar deze avond stelde hij zich op historische wijze voor als Wim van Cor van Horssen van de Molenstraat.

De achtergrond van de site is een reproductie van een prachtige aquarel van de heer Van Horssen uit Laren. Op de eerste pagina kunt u een exclusief lied van het historisch koor downloaden en binnenkort treft u op onze site ook een stukje aan van Claudia Bok. Zij legt uit hoe u zelf meer gegevens over uw stamboom kunt verzamelen op internet. Goede redenen dus om ons te bezoeken als u over het internet surft.

Na al deze nieuwerwetse informatie nog even iets over onze komende activiteiten. Op het moment dat u dit leest is de tentoonstelling alweer voorbij maar de zomeravondbijeenkomst is in zicht. Op 11 juni hopen we u een leuke wandeling te bezorgen vanuit de boerderij van Wiltrac. Deze avond zal anders ingevuld worden dan andere jaren en als ik u hiermee nieuwsgierig heb gemaakt dan moet u zelf maar komen kijken.

De fietstocht op 30 augustus is voor iedereen goed te doen. Er zijn regelmatige pauzes ingelast om voor de inwendige mens en de sociale contacten te zorgen. We hopen dan ook op mooi weer en een grote opkomst.

Veel leesplezier met dit nieuwe boekje en misschien tot mails,

Carin Vos